

Super Se poStaütüi temo Sieskaino
ali resgledovaino teh Lontschaffneih
h' temo Konzo poStaulenih Shlushob
nikau, Koker meni gospudi Buh ino
niega Bies vSega greShniga MadeSha
Spozhela Diuiza inu mati Maria
inu uSi vsetniki na moia poSledna ura Pomigaite

OPOMBE:

1. Ostri S na koncu besede sem prečrkoval kot ss. — 2. Arhiv Republike Slovenije, Ograjno sodišče za Kranjsko fasc. 3, 19. —

Šolski list - statistični vir o šolah na področju Dravske banovine v Slovenskem šolskem muzeju

Branko Šuštar

Če si kot statistične podatke predstavljamo le zbirnike in kolone števil, potem je šolski list pomemben z drugega vidika. Nudi nam podatke o posameznih šolah na področju jugoslovanskega dela Slovenije (1929 in kasneje) in o krajih šolske občine, pri čemer tekst dopolnjujeta skica kraja s šolo ter načrt šolske stavbe.

Slovenski šolski muzej je svoje gradivo predstavil v dveh publikacijah ob sedemdesetletnici in osemdesetletnici muzeja /1/, v reviji Arhivi (IV/1981) pa tudi arhivsko zbirko /2/. Zaradi posebnosti muzealske ureditve gradiva najdemo arhivsko gradivo, kakor ga pojmuje v skladu z arhivsko zakonodajo, tudi v drugih zbirkah muzeja. Tako so bili šolski listi kratko predstavljeni ob 70-letnici muzeja: »Za šole v nekdanji dravski banovini so posebni »šolski listi«, skupno 909 za prav toliko šol. Ti imajo podatke: o ustanovitvi šole, letu gradnje šolskega poslopja, načrte za gradnjo, opis šolskega okoliša, podatke o šolskem vrtu itd.« /3/.

Šolski list je obrazec št. 58/1928 Statističnega oddelka ministrstva prosvete. Precej velika pola (35,5 x 49,5 cm) šteje štiri strani pokončnega formata, pri čemer je besedilo formularja v srbohrvaščini natisnjeno na prvih dveh straneh v cirilici, zadnji dve strani pa sta v latinici. Šolski list obsega razpredelnice, vprašanja (in prostor za odgovore) ter prostor za skice in sezname.

Prva stran s cirilskim naslovom »ŠKOLSKI LIST« obsega geografske podatke (šolski okraj/mesto, vas/zaselek/oblast/politični okraj/občina), ime in vrsto šole ter tri razpredelnice. Prva razpredelnica predstavlja oddaljenost šole od železniške, ladijske, avtobusne ali poštne postaje ter do oblastnega, okrajnega in občinskega središča. Druga razpredelnica predstavlja kraje z najbližjo šolo in - kakor prva - vsebuje tudi podatek o razdalji in (kvaliteti) poti. Tretja razpredelnica nosi naslov »Vasi in zaselki iz katerih prihajajo otroci v to šolo« in vsebuje celo vrsto rubrik (ime vasi, ... , število hiš-rodbin /broj domova/, število davčnih obvezancev /broj poreskih glava/, velikost šolskega okoliša v km²,

večinska narodnost v kraju, ostale narodnosti v %, večinska veroizpoved, ostale veroizpovedi v %, največja in najmanjša oddaljenost zaselkov od šole, česa ima področje v izobilju /čime obiluje teritorija/, česa primanjkuje, kakšno je področje /gorato, srednjega stanja, sirnašno/.

Druga stran je posvečena zgodovini šole, jeziku pouka, šolski zgradbi in vrtu, o čemer govore tri razpredelnice in vprašalnik. Prva razpredelnica o »dosedanji zgodovini šole« želi posredovati podatke o nastanku šole, odprtju in zaprtju razredov, spremembi imen, značaju šole, vzdrževanju in o drugih važnih spremembah. Opozorilo pri tem pa navaja »priložiti zgodovino šole, če ni tiskane - napisati.«

Podatku o jeziku pouka sledi razpredelnica o številu razredov in oddelkov z jezikom narodnih manjšin, tej pa razpredelnica o šolskih zgradbah. Ta vsebuje rubrike: lastnina/letno gradnje in prizidavanja/v kateri namen zidana? /če ni zidana v šolski namen ali odgovarja šolskim potrebam?/ v kakšnem stanju je šolska zgradba? /površina/gradbeni material/strešna kritina/ število - nadstropij, učilnic, dvoran za svečanosti, telovadnic, pisarn, kabinetov, hodnikov, stanovanjskih sob, jedilnic, ostalih prostorov, podstrešnih in kletnih prostorov ter koliko učilnic odgovarja higienskimi predpisom.

Drugo stran končuje vprašalnik o šolskem vrtu, vodi, učiteljskih stanovanjih, vpis šolske posesti v zemljiško knjigo, strelodod, vrednost šolskih objektov, zavarovanje pred požarom.

Tretjo stran sestavljata prostora za dve skici: šolske stavbe v merilu 1:100 ter šolskega dvorišča, igrišča, vrta, sadovnjaka, vinograda v merilu 1:500 z vrisanimi velikostmi, pri šolski zgradbi vsako nadstropje posebej. Skice šolskega dvorišča so res čisto vrisane na predvidenem mestu, skica šolskega poslopja pa je posebej izrisana in pritrjena ali priložena »šolskemu listu«. Večkrat so bile priložene tudi fotografije šolskih stavb, ki so sedaj v veliki meri uvrščene v fototeko.

Zadnja, četrta stran je do polovice izpolnjena s skico šolskega okoliša (skica kraja, v katerem je šola ali načrt, če obstaja), na kateri so označeni glavni vodotoki, poti in planine ter javne zgradbe. Temu sledi prostor za »imena znamenitih ljudi, ki so se učili v tej šoli«, nato pa še spisek vseh šol v šolskem okolišu. Na koncu sta še datum (najčeseje leta 1929), žig in podpis šolskega upravitelja ter prav take zabeležke okrajnega (sreskega) šolskega nadzornika. V šolski list so dopisovali podatke še v vojnih letih.

Če kot primer pogledamo Državno štirirazredno mešano šolo na Krki v litijskem okraju, potem zvedemo, da je do železniške postaje Stična 8 km deželne ceste, avtobusna postaja (vozi poštni avtobus Stična-Žužemberk) je v Gabrovčcu, do Ljubljane je 36 km deželne ceste 1. vrste, do Litije pa 46 km deželne ceste 2. vrste.

Najbližje osnovne šole so bile v Žalni, na Polju, v Zagradcu, v Dobropolju in v Ambrusu (od 5 do 13 km stran).

Temu sledi 23 vasi, iz katerih prihajajo otroci v šolo, število hiš in število prebivalcev v njih. Največ hiš sta imela Podbukovje (39 in 164 prebival-

cev) in Krška vas (34 in 130 prebivalcev). Videm - središča današnje Krke ob cerkvi - je štel 25 hiš (116 prebivalcev), Gmajna pod njim pa 26 hiš (134 prebivalcev), Šica, Marinča vas in Hočevje z nad 100 prebivalci. Najdlje od šole so imeli učenci 4-5 km iz devetih vasi. Na kmetijskem področju je manjkalo »denarnih dohodkov, zaslužka ni.« Po- dročje je označeno kot siromašno.

V poglavju o dosedanji zgodovini šole je upravi- telj zavzeto opisal razvoj šolske stavbe (sezidane leta 1809, prenovljene in delno razširjene leta 1867 in nato leta 1897 ob razširjenju v dvorazrednico). Tedaj so iz učiteljskega stanovanja napravili drugo učno sobo in tako »je ostala zapečaten usoda kr- ške šole, da imamo še danes razdrapano zidovje iz l. 1809, ki je bolj podobno staremu hlevu, kot pa šoli.« Tretjo učno sobo so prizidali leta 1906, ko je postala šola trirazredna. Oddaljeni Korinj je leta 1912 dobil ekspozituro, leta 1929 pa samostojno enorazredno šolo. Nato so naštet učitelji na krški šoli od leta 1809 naprej ter dopisani še za leta 1934-36.

O šolski stavbi piše, da je last Krajevnega šolske- ga odbora na Krki, da je v slabem stanju in meri 238 m². Šola je imela šolski vrt (8,56 a), travo oko- li učiteljske hiše (3,25 a) in pašnik (15,65 a). Šolski objekti so bili vredni 150 000 din, zavarovani pa pri vzajemni zavarovalnici proti požaru za 15.000 din (šola) in 10.000 din (učiteljska hiša).

Skica šolske stavbe nas seznaja s tlorisom po- slopja s tremi učilnicami, skica šolskega vrta pa z njim (drevesnica, čebelnjak).

Zadnja stran prinaša skico vasi (Videm in Gmaj- na) s cerkvijo, šolo, učiteljsko hišo, drugimi hišami, reko in cestami. K temu sodi tudi fotografija vasi z razlago štirih poslopij ob cerkvi (kaplanija, župniš- če, šola, mežnarija). Šolski list je izpolnil 7. aprila 1929 upravitelj Alojzij Intihar./4/

Šolski listi so zbrani v šestindvajsetih ovojih, shranjeni pa v šestih arhivskih škatlah. K vsakemu ovoju, v katerem so šolski listi za posamezni okraj (meščanske in srednje šole ter opuščene pa še pose- bej), je narejen popis. Gradivo je muzej prejel oz. rešil pred uničenjem od Zavoda za šolstvo v šestde- setih letih, ko sta obe instituciji domovali v skupni stavbi. Gradivo je bilo del gradiva prosvetnega od- delka hanske uprave, kjer so ga dopolnjevali v tri- desetih letih, tudi še v času italijanske uprave 1941-43, le delno pa še po vojni. V več primerih so se šolski listi, ki so jih šolski upravitelji sestavili v nekaj izvodih, ohranili tudi v fondih posameznih osnovnih šol, tu pa so zanimivi kot zbrani za celot- no področje tedanje Slovenije, čeprav niso ohranje- ni prav vsi. Omeniti pa velja, da dobro dopolnjuje- jo dokumentacijske mape v dokumentaciji Slove- nskega šolskega muzeja, ki nudijo z izvlečki iz šol- skih kronik in drugimi viri zanimive podatke za skoraj vse šole na Slovenskem./5/

OPOMBE

1. Ob sedemdesetletnici Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani 1968 (odslej: Ob sedemdesetletnici); Osemdesetletnica Slovenskega šolskega muzeja, Ljublja- na 1978. — 2. Andrej Vovko, Arhiv Slovenskega šolske- ga muzeja, v: Arhivi, IV/1981, str. 120-121. — 3. Ob se- demdesetletnici, str. 63. — 4. Šolski listi, ovoj 7: Grosu-

plje; Krka. — 5. O dokumentacijski zbirki prim.: Doku- mentacijska zbirka v: Ob sedemdesetletnici, str. 59-63 in Slavica Pavlič, Dokumentacijska zbirka v: Osemdesetlet- nica Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana 1978, str. 89-92.

Poštni žigi Ljubljanske pokrajine - Notranjska in Dolenjska pod italijansko in nemško okupacijo 1941-1945

Cvetko Zupančič

Zbiranje poštних žigov je sestavni del raziskova- nja zgodovinskih dogodkov. Posebno zanimivo in dinamično je delovanje poštних uradov v času dru- ge svetovne vojne (1941-1945) na območju Dolenj- ske in Notranjske, ki so jo najprej zasedli Italijani, 9. septembra 1943 pa Nemci. Pri raziskovanju po- štних žigov tega časa in prostora pa moramo vedeti, da se ni dovolj opirati le na uradne podatke o žigih, temveč je velikokrat treba preko originalnih doku- mentov (najbolj verodostojne so sodne povratnice) ugotavljati dejansko stanje na terenu. To velikokrat odstopa od uradne objave - in ravno v tem je čas ta- kega raziskovanja.

V naslednjem članku bo podan prikaz sistematizacije obdobja poštних žigov Ljubljanske pokrajine v obdobju 1941-1945, kot je bil prikazan na razstavi filatelističnega krožka na Šoli za slepo in slabovid- no mladino v Ljubljani junija 1990. Tekstualni del omenjenega razstavnega projekta je bil povzetek članka Milana Govekarja NOTRANJSKA IN DO- LENJSKA POD OKUPACIJO, objavljenega v Fi- lateliji, št. 1/1969, 2/3 leta 1969.

I. ITALIJANSKA OKUPACIJA:

Italijanske čete so prekoračile staro državno mejo na notranjskem področju šele 11. aprila 1941. Tega dne zvečer so Italijani vkorakali v Ljubljano, vojaške operacije na Dolenjskem in Notranjskem pa so bile zaključene s 23. aprilom 1941. Za filate- liste je zato važno vprašanje, kdaj se de facto začel- nja obdobje okupacije. Menim, da na območju Lju- bljanske pokrajine za datum pričetka okupacije lahko določimo 16. april 1941. Dan prej je namreč kapitulirala Kraljevina Jugoslavija, medtem ko je italijanska vojska tedaj že zasedla praktično vso Dolenjsko in Notranjsko. Če se odločimo za tako časovno razmejitev, potem žigi z datumom do vključno 15. aprila 1941 spadajo med žige Kralje- vine Jugoslavije, žigi od vključno 16. aprila 1941 do vključno 8. septembra 1943 (kapitulacija Italije) pa med žige italijanske okupacije Ljubljanske po- krajine.

V pričujočem članku podajam prikaz poštних ži- gov v Ljubljanski pokrajini v času 1941-1945, loče- no po posameznih obdobjih:

1. Predokupacijsko obdobje (od napada na Jugo-